

Rättsavdelningen
Tesi Aschan
tesi.aschan@socialstyrelsen.se

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Socialstyrelsens yttrande över delbetänkande Santiagokonventionen mot organhandel (SOU 2019:1)

Socialdepartementets diarienummer: S2019/00161/FS

Sammanfattning

Socialstyrelsen instämmer i utredningens slutsats att Sverige bör tillträda Santiagokonventionen.

Socialstyrelsens anser att det bör förtydligas huruvida donator och mottagare av organ kan dömas till ansvar enligt den föreslagna bestämmelsen i 8 kap. 6 och 6 a §§ lagen (2006:351) om genetisk integritet.

Socialstyrelsen vill påpeka att det saknas förutsättningar för hälso- och sjukvårdspersonal att bryta sekretessen kring en enskild patients hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden med mindre än att det rör misstanke om ett brott med en straffskala på mer än ett års fängelse. Ett effektivt genomförande av konventionen förutsätter därmed antingen en sekretessbrytande bestämmelse avseende misstanke om organhandel eller en högre straffskala.

6 Sveriges tillträde till konventionen

Socialstyrelsen instämmer i delbetänkandets slutsats att Sverige bör tillträda Santiagokonventionen. Det är ett viktigt ställningstagande att gemensamt med andra medlemsstater i Europarådet försöka stävja den illegala handeln med organ.

7.3 Materiell straffrätt

En fråga som diskuterats flitigt under beredningen av Santiagokonventionen är huruvida donatorn eller mottagaren av ett organ kan straffbeläggas. Delbetänkandet ger inget tydligt svar på frågan. I avsnitt 7.3 nämns inledningsvis att förklaranderapporten ger vid handen att medlemsstaterna får välja hur denna fråga ska regleras, och man skriver att det inte ställs några krav på en stat att straffbelägga donatorn eller mottagaren. Något mer i ämnet har Socialstyrelsen inte kunnat finna som vägledning i frågan. Den föreslagna lagtexten kan tolkas som att en donator som i vinstsyfte överlämnar sitt organ, och en mottagare som för egen vinning tar emot ett organ, omfattas av bestämmelsen. Det är dock oklart om det varit utredarens intention att omfatta dessa personer.

7.6.1 Åtgärder på nationell nivå

Säkerställande av att information kan lämnas mellan berörda myndigheter

Även om mycket få fall av organhandel rapporterats i Sverige och dessa fall kommit till allmänhetens kännedom genom Migrationsverkets rapportering av problemet, kan det finnas ett mörkertal som upptäcks inom hälso- och sjukvården, men där sekretessen enligt 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, hindrar rapportering av sådana uppgifter. Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Det är Socialstyrelsens uppfattning att en misstanke om organhandel närmast kan uppkomma inom hälso- och sjukvården. En person vars organ tagits mot betalning eller i strid mot gällande samtyckesregler kommer vid ankomst till Sverige ofta i kontakt med primärvården. Även specialistsjukvården kan bli uppmärksamman om personen uppvisar komplikationer eller symtom efter en organdonation. Detsamma gäller en person som mottagit ett organ genom transplantation, när behov av eftervård eller uppföljande vård uppkommer.

Enligt 10 kap. 23 § OSL får en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott och som är sekretessbelagd enligt 25 kap. 1 § lämnas till en

åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet endast om misstanken angår

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,

2. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

Eftersom den föreslagna straffskalan är högst två år enligt 6 § och högst ett år enligt 6 a § gäller inte den ovan nämnda sekretessbrytande bestämmelsen vid misstanke om handel med organ.

För att effektivt stävja organhandel bör förebyggande åtgärder vidtas på nationell nivå. I Artikel 21.1 c Santiagokonventionen anges att varje part ska vidta de lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder som krävs för att säkerställa att det i samarbete mellan samtliga berörda myndigheter förkommer adekvat insamling, analys och utbyte av information om de brottsliga gärningar som omfattas av konventionen. En sådan åtgärd vore att införa en sekretessbrytande bestämmelse för uppgifter som angår misstanke om brott enligt den föreslagna 8 kap. 6 § eller 6 a § lagen (2006:351) om genetisk integritet, alternativt att straffskalan vore minst fängelse i ett år.

Beslut i detta ärende har fattats av avdelningschefen Erik Höglund. I den slutliga handläggningen har avdelningschefen Thomas Lindén, tillförordnade enhetschefen Emil Bergschöld och enhetschefen Agneta Holmström deltagit. Juristen Tesi Aschan har varit föredragande.

För Socialstyrelsen,

Erik Höglund

Tesi Aschan